

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«Технології формування мовленнєвої культури учнів початкової школи на уроках літературного читання»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи РОб2-М17з
Спеціальності 013 «Початкова освіта»
Вайпан Яна Василівна

Керівник Дудко О.М, кандидат
філологічних наук, доцент

Рецензент Мартіна О.В., кандидат
філологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	8
1.1. Сутність поняття «мовленнева культура».....	8
1.2. Літературне читання як засіб формування мовленнєвої культури молодших школярів.....	24
1.3. Стан формування мовленнєвої культури молодших школярів у практиці сучасної початкової школи.....	36
Висновки до 1 розділу.....	43
РОЗДІЛ 2.МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	45
2.1. Теоретичні засади побудови експериментальної методики та моделі формування мовленнєвої культури.....	45
2.2. Характеристика рівнів сформованості мовленнєвої культури молодших школярів.....	52
2.3.Упровадження методики формування мовленнєвої культури та перевірка її ефективності.....	62
Висновки до 2 розділу.....	76
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена пріоритетними напрямками, визначеними в законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Державному стандарті початкової загальної освіти, Концепції мовної освіти в Україні, Концепції навчання державної мови в школах України щодо підвищення теоретико-методичного рівня навчання української мови в початковій школі. У цьому контексті особливої ваги набуває мета початкової мовної освіти – формування національно свідомої, духовно багатого мовної особистості, яка володіє вміннями комунікативно доцільно використовувати мовні засоби в різних сферах і видах мовленнєвої діяльності.

Питання культури мовлення, мовної норми й комунікативних якостей мовлення, шляхи формування мовної культури людини завжди були в центрі уваги українських лінгвістів і методистів (Н. Бабич, І. Білодід, О. Біляєв, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, О. Заболотська, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентилюк, В. Русанівський та ін.). Психологічні та психолінгвістичні погляди на породження усномовленнєвих висловлювань досліджували Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, І. Синиця та ін.

Різні аспекти формування мовленнєвої культури школярів відбито в працях сучасних дослідників, зокрема питання мовленнєвої особистості (М. Вашуленко, Є. Голобородько, О. Горошкіна, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Л. Мамчур, Л. Паламар, Г. Сагач, О. Смолинська); мовленнєвої культури особистості (Г. Гладіна, М. Львов, Т. Ладиженська, Л. Мацько, Т. Окуневич, В. Соколова, В. Сьоміна, Н. Політова); мовного етикету, національних аспектів мовного етикету (З. Бакум, С. Богдан, Я. Радевич-Винницький, М. Стельмахович, Н. Формановська, Є. Чак та ін.);

Психологічні аспекти зазначеної проблеми представлено в роботах Б. Бадмаєва, М. Жинкіна, О. Леонт'єва, С. Карпова та інших; лінгводидактичні

та методичні аспекти відбито в дослідженнях А. Богуш, М. Вашуленка, Л. Варзацької, М. Пентилюк, О. Савченко та інших.

У початковій ланці освіти формування мовленнєвої культури школярів досліджувалося за такими напрямками: становлення й розвиток орфоепічних норм мовлення молодших школярів (М. Мікітін), прийоми вироблення в учнів навичок україномовного етикету (Р. Миронюк), формування орфографічних норм української мови в молодших школярів (Р. Черновол-Ткаченко).

Проблема культури спілкування учнів початкової школи, виховання їх як особистостей не може бути розв'язана без урахування норм літературної мови, мовленнєвого етикету, що відіграють значну роль в оцінюванні ситуацій з вербальною та невербальною комунікацією. Рівень виховання, культури учня виявляється в манері говорити, умінні висловлювати думку, уважно слухати співрозмовника, володіти силою голосу та інтонацією, у багатстві мовленнєвого етикету. Саме тому вже в початковій школі необхідно навчати учнів спілкуватися, дотримуючись етикетних норм (вербальних і невербальних), що формувалися впродовж століть багатьма поколіннями українців.

Аналіз наукових праць засвідчив, що формування мовленнєвої культури учнів початкової школи належить до важливих завдань в українській методичній науці, розв'язання яких має науково-практичне значення для розроблення концептуальних положень з формування комунікативної компетентності учнів загальноосвітніх шкіл. Зокрема, у навчальних програмах для початкової школи зазначено, що художня література є засобом виховання, навчання й розвитку учнів, і тому необхідна систематична робота над формуванням мовленнєво-комунікативних умінь учнів початкової школи під час опрацювання художніх творів, висловлювання школярів мають бути правильними, точними, виразними з доречним уживанням виражальних засобів мови, формул мовленнєвого етикету.

Водночас практика початкової освіти показує низький рівень мовленнєвої культури учнів початкової школи і відсутність спеціальної методики навчання щодо цієї проблеми на уроках літературного читання.

Отже, систематична робота з формування й удосконалення мовленнєвої культури в процесі літературного читання учнів початкової школи залишається актуальною і водночас недостатньо дослідженою, що й обумовило вибір теми дипломної роботи.

Мета дослідження – розробити й експериментально перевірити методику формування мовленнєвої культури учнів початкових класів у процесі літературного читання.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

- науково обґрунтувати сутність і структуру поняття «мовленнєва культура учнів початкової школи в процесі літературного читання»; уточнити зміст поняття «мовленнєва культура»;

- визначити критерії, показники і схарактеризувати рівні сформованості мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання;

- визначити педагогічні умови формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання;

- розробити й апробувати методику формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання.

Об'єктом дослідження є навчально-мовленнєва діяльність учнів початкових класів у процесі літературного читання.

Предмет дослідження – методика формування мовленнєвої культури учнів початкових класів у процесі літературного читання.

В основу дослідження покладено **наукову гіпотезу**. Мовленнєва культура учнів початкової школи в процесі літературного читання формуватиметься більш ефективно за таких педагогічних умов: комунікативного спрямування формування культури спілкування; взаємозв'язку мовних і немовних засобів спілкування в процесі літературного читання; наявності позитивної мотивації в процесі літературного читання; забезпечення міжпредметної інтеграції.

Відповідно до гіпотези, мети і завдань дослідження застосовано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз української й зарубіжної, філософської, лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з

проблем наукового пошуку; вивчення нормативних освітянських документів; аналіз чинних програм і навчально-методичних джерел, розроблення системи вправ і навчально-методичних рекомендацій, обґрунтування педагогічних умов формування мовленнєвої культури учнів початкової школи; теоретичне моделювання, що полягало в розробленні експериментальної моделі формування мовленнєвої культури учнів початкових класів у процесі літературного читання; *емпіричні* – діагностичні: педагогічне спостереження, бесіди з метою вивчення стану роботи з формування мовленнєвої культури молодших школярів у практиці сучасної початкової школи в процесі літературного читання; експериментальні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) з метою перевірки дієвості розробленої методики; *статистичні* – якісний і кількісний аналіз отриманих результатів дослідного навчання з метою з'ясування рівнів формування мовленнєвої культури молодших школярів.

Наукова новизна дослідження: розроблено й експериментально перевірено методику формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання; визначено етапи навчання – когнітивно-репродуктивний, комунікативно-збагачувальний, комунікативно-творчий; виявлено педагогічні умови формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання (комунікативне спрямування формування культури спілкування; взаємозв'язок мовних і немовних засобів спілкування у процесі літературного читання; забезпечення позитивної мотивації в процесі літературного читання; забезпечення міжпредметної інтеграції); визначено критерії сформованості мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання (когнітивний, комунікативно-продуктивний, комунікативно-креативний) та їх показники; схарактеризовано рівні навчання (високий, середній, достатній, низький); з'ясовано сутність поняття «мовленнєва культура учнів початкової школи в процесі літературного читання»; уточнено зміст поняття «мовленнєва культура»;

набула подальшого розвитку методика формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що змодельована методика формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання; система ігрових мовленнєвих вправ та ситуацій; матеріали тематичного словника формул мовленнєвого етикету, мовленнєвих штампів, реплік можуть бути використані вчителями в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи, студентами в процесі підготовки до практичних занять та проведення уроків літературного читання під час педагогічної практики.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи – 103 сторінки, з яких 80 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Наукове дослідження було спрямоване на створення методики, на основі якої розроблено й обґрунтовано процес формування мовленнєвої культури учнів початкової школи на уроках літературного читання; визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність методики та шляхи впровадження її в навчально-виховний процес.

1. Мовленнєву культуру необхідно розглядати в контексті культури особистості, що передбачає не тільки наслідування норм, але й уміння свідомо вибирати найбільш доцільні варіанти мовленнєвої поведінки (точні в смисловому відношенні, стилістично доречні, виразні), знаходити адекватну щодо ситуації нову мовленнєву форму, а також цілеспрямовано й майстерно використовувати мовно-виражальні засоби і формули мовленнєвого етикету залежно від мети й обставини спілкування.

2. Культура спілкування – багатокомпонентне утворення, що ґрунтується на відповідних знаннях, уміннях, навичках, системі моральних цінностей і дає змогу реалізувати комунікативну взаємодію з урахуванням етико-психологічних принципів та норм у конкретному суспільстві й конкретних ситуаціях; це набуті людиною знання, уміння та навички спілкування, які створені, прийняті суспільством та реалізуються в ньому, віддзеркалюючи комунікативні традиції певного етносу.

Культура спілкування молодших школярів розглядається як інтегроване поняття, що включає соціально-моральні норми поведінки і культури мовлення. Структура культури мовленнєвого спілкування молодшого школяра складається з правильності мовлення, комунікативної доцільності та інших якостей мовлення (точності, виразності), що реалізуються в мовних і немовних засобах спілкування та формулах мовленнєвого етикету.

3. Мовленнєвий етикет – це система сталих формул спілкування, що визначається суспільством для встановлення мовленнєвого контакту співрозмовників. Під мовленнєвим етикетом дітей молодшого шкільного віку ми розуміємо не тільки сукупність загальнонавчаних вербальних і

невербальних засобів увічливості, якими вони мають природно послуговуватися в міжособистісній взаємодії, а й рівень сформованості їхніх внутрішніх моральних якостей етикетної мовленнєвої поведінки, розуміння значущості етикетних норм і правил спілкування та бажання і вміння користуватися ними в тих чи тих комунікативних ситуаціях.

4. У дослідженні розкрито зміст поняття «формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання» як процесу набуття та закріплення необхідних знань, умінь і навичок правил культури спілкування, виражальних засобів мови та формул мовленнєвого етикету на уроках літературного читання.

Роль літературного читання полягає в наданні зразків якісного мовлення та стимулюванні учнів зробити власне мовлення змістовним, правильним, виразним, багатим, що є важливою джерельною базою методики формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання.

5. Оцінка рівнів сформованості мовленнєвої культури молодших школярів у процесі літературного читання визначалася за такими критеріями та показниками: *когнітивний* (показники: обізнаність із комунікативними якостями мовлення (правильність, точність, виразність); із мовними та немовними засобами спілкування; із формулами мовленнєвого етикету); *комунікативно-продуктивний* (показники: наявність комунікативних якостей мовлення; вміння доречно використовувати мовні і немовні засоби спілкування в спонтанному мовленні; вміння виділяти потрібні формули мовленнєвого етикету в процесі опрацювання літературних творів); *комунікативно-креативний* (показники: вміння доцільно висловлювати власну думку (комунікативна доцільність висловлювання); творчо використовувати мовні та немовні форми спілкування; дотримуватися етикетних норм відповідно до ситуації).

Означені критерії і показники було покладено в основу характеристики рівнів сформованості мовленнєвої культури молодших школярів у процесі літературного читання: високий, достатній, середній, низький. До кожного критерію та показника було дібрано серію діагностичних завдань, спрямованих

на виявлення рівнів розвитку вмінь. Як з'ясувалось, на констатувальному етапі дослідження високий рівень сформованості мовленнєвої культури учнів в процесі літературного читання було виявлено у 5,7 % ЕГ та 6,4 % КГ, достатній – 13,0 % ЕГ та 11,2 % КГ, середній – 29,5 % учнів ЕГ та 30,5 % КГ, низький – 51,8 % учнів ЕГ та 51,9 % КГ.

6. Педагогічними умовами ефективного формування мовленнєвої культури молодших школярів у процесі літературного читання було визначено: комунікативне спрямування формування культури спілкування; взаємозв'язок мовних і немовних засобів спілкування в процесі літературного читання; наявність позитивної мотивації в процесі літературного читання; забезпечення міжпредметної інтеграції з метою занурення учнів в активну навчально-мовленнєву діяльність.

7. У дослідженні було розроблено й апробовано методику формування мовленнєвої культури молодших школярів в процесі літературного читання, яка передбачала три етапи: когнітивно-репродуктивний, комунікативно-збагачувальний та комунікативно-творчий. Метою першого(когнітивно-репродуктивного) етапу було формування мовленнєвої культури та збагачення мовлення учнів формулами мовленнєвого етикету. Метою другого (комунікативно-збагачувального) етапу було стимулювання культури мовленнєвого спілкування на уроках літературного читання й інтегрованих уроках (українська мова та літературне читання). Метою третього (комунікативно-творчого) етапу було самостійне використання учнями набутих умінь і навичок мовленнєвої культури.

8. За результатами кінцевого етапу дослідження, учні ЕК досягли значних позитивних зрушень щодо рівнів сформованості культури мовлення у процесі літературного читання. Високий рівень виявили 21,2 % учнів (було 5,7 %); достатній – 29,2 % учнів (було 13 %); зменшилася кількість тих, хто перебував на середньому рівні – 23,1 % (було 29,5 %) і низькому – 26,5 % (було 51,8%). Відбулися певні зміни і в рівнях формування культури мовлення учнів КК, проте вони не були відчутними: переважна більшість школярів залишилася на

низькому (40,6%) та середньому (26,2%) рівнях (було відповідно 51,9 % та 30,5 %), високого рівня досягли тільки 11,7% учнів (було 6,4 %).

Таким чином, було досягнуто мету наукового дослідження й підтверджено положення висунутої гіпотези.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам : учеб. пособие / А. А. Артемов. – М. : Просвещение, 1969. – 279 с.
2. Артемова Л.В. Вчитися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят. – К. : Томіріс, 1995. – 112 с.
3. Барановська Л. В. До теоретичних засад формування культури мовлення / Л.В. Барановська // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 33–37.
4. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 235 с.
5. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М. : Прогресс, 1986.
6. Бех І. Д. Виховання особистості : навчально-методичний посібник / Іван Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
7. Білодід І.К. Роль усної літературної мови в мовній практиці суспільства / І.К. Білодід // Закономірності розвитку українського усного літературного мовлення. - К., 1981. – С.11.
8. Богущ А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. / А. Богущ. – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 216 с.
9. Богущ А.М. Методика навчання української мови в дошкільних закладах : навч. посібник / А.М. Богущ. – К. : Вища школа, 1993. – 327с.
10. Богущ А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник / за ред. А.М.Богущ, Н.В. Гавриш. – 2-е видання, доповнене. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 704 с.
11. Бондаренко Н. Нові підручники у навчально-виховному процесі / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. – 2008. – № 6. – С. 3–9.
12. Бочкарева Т.С. Развитие речевой культуры студентов // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2001. – № 2. – С. 58–62.

13. Варзацька Л.О. Організація інтегрованого уроку мови й мовлення у початкових класах: Методичні рекомендації вчителям початкової школи / Л.О. Варзацька, Г.Г. Бовсунівська, А.А. Федорчук, Г.Т. Церковна. – Тернопіль : Мальва-ОСО, 2000. – 104 с.
14. Васильева А.Н. Основы культуры речи. – М. / А.Н. Васильева // Русский язык, 1990.– 244 с.
15. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі : [метод. посібн.] / М.С. Вашуленко. – К. : Освіта, 2006.– 268с.
16. Вашуленко М.С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання / М.С. Вашуленко // Початкова школа. – 2000. – № 4. – С.11–14.
17. Вашуленко О. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект / О. Вашуленко // Початкова школа. – 2011. – № 1. – С. 48–50.
18. Вашуленко О.В. Мовленнєва складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра / О.В.Вашуленко // Початкова школа. – 2011 – № 12. – С. 16–22.
19. Вашуленко О.В. Інтегрування занять з рідної мови і читання / О.В.Вашуленко // Початкова школа. – 1994. – № 6. – С. 14–17.
20. Вовчук І. С. Риторика та культура спілкування / Вовчук І. С., Петік Ю. О. – К. : Основа, 2013. – 448 с.
21. Волочаєва Л.А.Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів: дидактико-методичні аспекти : науково-методичний збірник. Випуск 21/ Волочаєва Л.А., Пояркова С.О. –Тростянець, 2012. – С. 48-55.
22. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк : кн. для учителя. – 3-е изд. / Л.С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
23. Гез Н.И. Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков / Н.И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1969. – № 6. – С. 29–40.

24. Головин Б.Н. Основы культуры речи / Б.Н. Головин. – М. : Высшая школа, 1980. – 335с.
25. Гудзик Ірина. Навчання за видами мовленнєвої діяльності: аудіювання / І. Гудзик // Методичні діалоги. – 2006. – №2.
26. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. –2010.
27. Державний стандарт початкової освіти: освітня галузь «Мова і література» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http|| www.mon.gov.ua](http://www.mon.gov.ua)
28. Дубовик С. Аудіювання на уроках української мови / С. Дубовик // Початкова школа. – 2002. – №3. – С. 48–51.
29. Жеренко Н. Є. Вплив вікових та індивідуальних психологічних особливостей на успішність аудіювання учнів другого класу / Н.Є. Жеренко // Методика викладання іноземних мов : наук.-метод. збірник – К. : Ленвіт, 1996. – Вип. 25. – С. 97–99.
30. Жинкин Н.И. Психологические особенности спонтанной речи / Н.И. Жижкин // Иностр. яз. в школе. – 1956. – № 4. – С. 9–11.
31. Захарчук З. Урок читання казки з використанням елементів театральної педагогіки / З. Захарчук, Т. Пишечкіна // Початкова школа. – 2001. – № 12. – С. 37–41.
32. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / И.А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1978. – 159 с.
33. Зимняя И.А. Психология слушания и говорения : автореф. дис. д-ра психол. наук / И.А. Зимняя. – М., 1973. – 32 с.
34. Ильяш М.И. Основы культуры речи : учебное пособие / М.И. Ильяш. – К. : Вища школа, 1984. – 187с.
35. Іванишин В. Мова і нація / в. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Вид.четверте, доп. – Дрогобич : Видавнича фірма “Відродження”, 1994. – 218 с.
36. Іванова Л. Уроки літературного читання у початкових класах / Л. Іванова // Початкова освіта. – 2001. – №37. – С. 2.

37. Копелюк С. Концептуальні засади формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в процесі літературного читання / С. Копелюк // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Вип. 766. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – С. 164–170.
38. Копелюк С. Розвиток мовленнєвої творчості шестирічних учнів в процесі літературного читання / С. Копелюк // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв, 2015. – С. 64–68.
39. Копелюк С. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи на уроках літературного читання / С. Копелюк // Гірська школа Українських Карпат. – Івано-Франківськ, 2015. – № 12-13. – С. 163–165.
40. Кривопишина О. А. Здібності до літературної творчості та здібності до образотворчої діяльності: пошук універсалій / О.А. Кривопишина // Актуальні проблеми психології : [зб. наук.пр.]. Т. 12. Проблеми психології творчості. Вип. 5 ; Ч. 1 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; [редкол.: Моляко В. О., Коваленко А. Б., Мойсеєнко Л. А. та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 266–273.
41. Культура української мови : довідник / за ред. В. М. Русанівського. – К. : Либідь, 1990. – 301 с.
42. Ладыженская Т. А. Живое слово: Устная речь как средство и предмет обучения : [учеб.пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов] / Т. А. Ладыженская. – М. : Просвещение, 1986. – 127 с.
43. Леонтьев А.А. Речь и общение / А.А. Леонтев // Иностр. языки в школе. – 1974. – С. 83.
44. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтев. – М. : Просвещение, 1969. – 212с.
45. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. – М. : Сов.Энциклопедия, 1990. – 549с.
46. Лобчук О. Ознайомлення школярів зі стильовим забарвленням тексту / О.Лобчук // Початкова школа. – 2013. – № 10. – С. 8–11.

47. Луцан Н. Розвиток мовлення дітей засобами народних ігор : монографія / Н. Луцан. – Одеса : СВД М. П. Черкасов, 2007. – 255 с.
48. Львов М.Р. Речевое развитие человека / М.Р. Львов // Начальная школа. – 2000. – № 6. – С.98–105.
49. Люблінська Г.О. Дитяча психологія / Г.О.Люблінська. – К.: Вища школа, 1974. – 355с.
50. Мамчур Л. Погляди В.О. Сухомлинського на розвиток комунікативної здатності та зв'язного мовлення молодших школярів / Л. І. Мамчур // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 53–54.
51. МамчурЛ.І.
Перспективністьінаступністьуформуваннікомунікативноїкомпетентностіучнівосновноїшколи : монографія / ЛідіяМамчур. – Умань : Видавець «Сочінський». – 2012. – 449 с.
52. Мартиненко В. О. Літературне читання : робочий зошит : навчальний посібник для учнів 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою / Валентина Мартиненко. – К. : ВД «Освіта», 2014. – 80 с.
53. Мартиненко В.О. Сутнісні характеристики читацької компетентності молодшими школярами / В. Мартиненко // Початкова школа. – 2013. – № 12. – С. 3 – 4.
54. Мартиненко В. О. Формування досвіду читацької діяльності третьокласників / В. Мартиненко // Початкова школа. – 2014. – № 10. – С. 11 – 13.
55. Мартиненко В. О. Оновлення змісту літературного читання у контексті компетентнісного підходу / Валентина Мартиненко // Початкова школа – 2012. – № 10. – С. 20–24.
56. Мартиненко В. О. Аналіз труднощів сприймання художніх творів молодшими школярами / В. О. Мартиненко // Укр. мова і література в школі. – 2012. – № 6. – С. 16 –20.

57. Мартиненко В.О. Моделювання уроків літературного читання під час опрацювання художніх текстів у початкових класах // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. праць. – Вип. 19 . – Кам’янець-Подільський, 2015. – С. 272–276.
58. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів : теорія і технологія / О. В. Матвієнко. – К. : ВД “Стилос”, 2006. – 543 с.
59. Мацько Л. Культура мови / Л. Мацько // Початкова школа. – 1996. – № 5. – С. 33–35.
60. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / за наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 364 с.
61. Навчальна програма для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою 1–4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
62. Науменко В.О. Літературне читання 3 клас / В.О. Науменко – К. : Генеза, 2014. – 176 с.
63. Никифорова О.И. Психология восприятия художественной литературы / О.И. Никофорова. – М. : Книга, 1972. – 206 с.
64. Николаева Т. М. Невербальные средства человеческой коммуникации и их методов в преподавании языка / Т. М. Николаева. – М. : МГУ, 1989. –187с.
65. Окуневич Т.Г. Виховання творчої особистості майбутнього вчителя-словесника // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 2. – Херсон: Айлант, 1998. – С. 171-175.
66. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е. И. Пассов. – Липецк : Изд-во Липецк, гос. пед. ин-та, 1998. – 159 с.
67. Педагогическое речеведение : словарь-справочник. – Изд. 2-е, испр. и доп. / под ред. Т.А.Ладыженской и А.К. Михальской; сост. А.А. Князьков. – М. : Флинта, Наука, 1998. – 312 с.

68. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка. – К. : Пед. думка, 2001. – 516 с.
69. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–8.
70. Пентилюк М.І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей / Марія Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2012. – 256 с.
71. Петровська Т. Система роботи над образними засобами художнього твору на уроках літературного читання (порівняння) / Т. Петровська // Початкова школа. – 2013. – № 11. – С. 5–7.
72. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Т.О.Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 136с.
73. Плещенко Т.П. Основы стилистики и культуры речи: Учебное пособие для студентов вузов / Т.П. Плещенко, Н.В. Федотова, Р.Г. Чечет. – Минск : ТетраСистемс, 1999. – 240 с.
74. Програма навчання іноземних мов у початковій школі. – М., 1995.
75. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. – К. : Початкова школа. – 2007. – 432 с.
76. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kharkivosvita.net.ua/files/Rozv_osviti.pdf. – Назва з екрану.
77. Радевич-Винницький Я. Етикет у спілкуванні / Я. Радевич-Винницький // Українська мова і література. – 2000. – № 10. – С. 89–90.
78. Рогова Г.В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе / Г.В. Рогова, И.Н. Верещагина. – М.: Просвещение, 1988. – 224 с.
79. Розвиток особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності : моногр. / за ред. А.Богуш. – Одеса., 2013. – 236 с.
80. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн // Речь. У 2 т. – М. : Педагогика. – 1989.- Т.1. – 488с.

81. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2004. – 713с.
82. Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова. 3 клас : підруч. для загальноосвіт. навч.закл. / О.Я. Савченко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2014.– 192 с.
83. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах : посіб. для вчителя / О. Я. Савченко. – К.: Освіта, 2007. – 334с.
84. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
85. Савченко О.Я. Літературне читання : програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2–4 класи / О.Я.Савченко, В.О. Мартиненко та ін. // Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. – К. : Видавничий дім "Освіта", 2012. – С.71–95.
86. Синиця І.О. Психологія усного мовлення / І.О. Синиця. – К. : Радянська школа. 1974.
87. Словник-довідник з української лінгводидактики : [навч. посібн.] / кол.авторів за ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.
88. Соссюр Ф. де Курс общей лингвистики / Ф. де Соссюр. – М., 1933. – С.32.
89. Стахів М. Український комунікативний етикет : навч.-метод.посіб / М. Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.
90. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1974. – 257 с.
91. Трунова В. Правила з розвитку мовлення першокласників : навч.-метод. посібник для вчителів почат. кл. / В. А. Трунова, Р. П. Вовкотруб. – Одеса : Астропринт, 2000. – 107 с.
92. Тлумачний словник української мови / уклали Ващенко Л.О., Єфімов О.М. – К. : Довіра, 2001.
93. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності) / О. Федик. – Львів : Місіонер, 2000. – 300 с.

94. Федоренко Л. П. Закономерности усвоения родной речи / Л. П. Федоренко. – М. : Просвещение, 1984. – 160 с.
95. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С.К. Фоломкина. — Минск: Высшая школа, 2005.
96. Хом'як І. Зв'язок у вивченні орфографії з іструктурними рівнями української мови : навч.-методич. посібник / І. М. Хом'як. – Остріг : Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2011. – 124 с.
97. Эстетическая культура и эстетическое воспитание : кн. для учителя / сост. Г.С.Лабковская. – М. : Просвещение, 1983. – 304 с.